

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

# İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ  
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR



CİLT : XXXIX

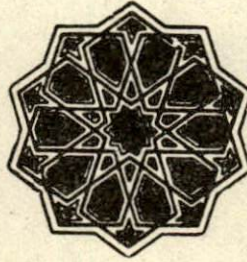


ANKARA ÜNİVERSİTESİ

# İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ  
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

CİLT : XXXIX



*Bu Dergide Yayınlanan makalelerin her türlü sorumluluğu yazarlarına  
aittir.*

**ISBN: 975 - 482 - 472 - X**

**ISSN: 1301 - 0522**

---

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - 1999**

## İÇİNDEKİLER

### Sayfa

Prof. Dr. Beyza BİLGİN <i>Mezhepler ve Dinler Arası Eğitim ve İşbirliği</i> .....	1
Prof. Dr. Sabri HİZMETLİ <i>Genel Olarak Râşid Halifeler Dönemi Olayları; Sonuçları ve Etkileri</i> .....	27
Prof. Dr. Nesimi YAZICI <i>Tanzimat Döneminde Ekonomi Basını "Takvim-i Ticaret"</i> .....	55
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ <i>Din-Felsefe Etkileşimi</i> .....	69
Doç. Dr. Şevki SAKA <i>Türkçe Kur'an mı?</i> .....	79
Doç. Dr. Ethem CEBECİOĞLU <i>Şemseddin-i Tebrîzî'nin Kur'ân-ı Kerim Ayetlerine Getirdiği Bazı İşarî Yorumlar</i> .....	107
Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR <i>Endülüs'de Bir Emevi Mehdisi</i> .....	115
Doç. Dr. İsmail Hakkı ÜNAL <i>İslam Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hâmid-i Veli'nin Hadîs-i Erbeîn Şerhi</i> .....	137
Doç. Dr. İrfan AYCAN <i>Emeviler Dönemi İç Siyasi Gelişmeleri</i> .....	147
Doç. Dr. Şamil DAĞCI <i>İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri I (Devamlı Evlenme Engelleri)</i> .....	175
Doç. Dr. Sönmez KUTLU <i>İlk Mürciî Metinler: İcra Kasidesi (I) ve İrcâ Kasidesi (II)</i> .....	239
Yrd. Doç. Dr. Ruhi KALENDER <i>XV. Yüzyıla Kadar Arap, İnan ve Türk Musikisinin Kısa Tarihçesi</i> .....	253
Yrd. Doç. Dr. Sabri ERDEM <i>Kur'an'ın Anlaşılması Üzerine</i> .....	273
Dr. Mehmet Emin ÖZAFŞAR <i>Rivâyet İlimlerinde Eser Karfızması ve Müslim'in el-Lâmiu's Sahîh'i</i> .....	287
Dr. Mehmet GÖRMEZ <i>Gazâli Felsefesinde Varlık Mertebeleri Bakımından Hadislerin Anlaşılması ve Yorumlanması</i> .....	357

Dr. Gülay CEZAYIRLI		
	<i>"Şehir Bütün Bağları Çözer" Sözü'nün Düşündürdükleri</i> .....	369
Dr. Bayram AKDOĞAN		
	<i>Bazı Ayet ve Hadisler Doğrultusunda İslam Açısından Musikî Sanatının Değerlendirilmesi</i> .....	379
Dr. Seyfettin ERŞAHİN		
	<i>Kırgızların İslamlaşması Üzerine Bazı Mülahazalar</i> .....	393
Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU		
	<i>Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları</i> .....	439
Dr. Bünyamin ERUL		
	<i>Sahabe Döneminde "Tekzib" Olgusu ve Tekzibin Mahiyeti</i> .....	455
Dr. Recai DOĞAN		
	<i>Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yaygın Din eğitimi Açısından Hutbeler</i> .....	491
Dr. Mustafa AŞKAR		
	<i>Bir Türk Tarikatı Olarak: Halvetiyye'nin Tarihî Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili</i> .....	535
Dr. Hasan KURT		
	<i>Orta Asya'da Peygamber Ailesinden Bir Sahabi: Kusem B. Abbas</i> .....	565
Ar. Gör. Zülfikar GÜNGÖR		
	<i>Tahirü'l-Mevlevî'nin "Hallâc-Mansûr'a Dâir" Risalesi</i> .....	581
Ar. Gör. Nurullah ALTAŞ		
	<i>Hastanelerde Dini Danışmanlık Hizmetleri (Türkiye Uygulaması Üzerine DeneySEL Bir Araştırma)</i> .....	599
Ar. Gör. Osman AYDINLI		
	<i>Dınar B. Amr ve Mu'tezile'nin Teşekkül Sürecindeki Yeri</i> .....	661
Ar. Gör. Eyüp BAŞ		
	<i>İbn Asâkir ve Tarihu Dimesk'i Üzerine</i> .....	691
<b>KİTAP TANITIMI</b>		
Dr. Abdurrahman ACAR		
	<i>Abdülmeccid Ebu'l-Fütuh Bedevî</i> .....	707
Ar. Gör. Eyüp BAŞ		
	<i>Thomas Walker ARNOLD, İntişâr-ı İslam Tarihi</i> .....	715
Ar. Gör. Murat AKARSU		
	<i>Doç. Dr. İbrahim SARIÇAM, "Emevî Hâşimî İlişkileri, (İslam Öncesinden Abbâsîlere Kadar)</i> .....	725
<b>ÇEVİRİLER</b>		
Dr. Abdulvahid Zennun TAHA (Çeviren: Ar. Gör. Mustafa HİZMETLİ)		
	<i>Endülüste Arap Tarih Yazıcılığının Doğuşu</i> .....	731

## BAZI ÂYET VE HADİSLER DOĞRULTUSUNDA, İSLÂM AÇISINDAN MÛSİKÎ SANATININ DEĞERLENDİRİLMESİ

*Dr. Bayram AKDOĞAN*

### *A. Genel Olarak İslâm'ın Mûsikîye Bakışı*

Mûsikînin iki ana unsurunu oluşturan ses (vokal) ve söz (güfte) insanın en önemli vasıflarından olup, duygusunu ifade edebilmesinde çok kıymetli vasıtalarlardır. İnsanlar ilk defa bu unsurlardan hangisiyle hislerini dile getirmişlerdir sorusuna bazıları: “Teganni ve terennüm, konuşmadan evveldir. İnsanlar konuşmaya muktedir olamadıkları zamanda hislerini kuşlar gibi terennüm ile ifade etmişlerdir” demektedir. Beşerî duyguların en tabiisi olan hislerin ifade edilmesinde bu derece önemli bir rol oynayan mûsikînin, insanlık tarihi kadar eski bir mazisi vardır. İnsanın tabiatında güzel duygulara, hissiyât-ı alîyye adı verilen estetik ve din gibi hususlara meyilemek vardır. Her insan yaratılış gereği bu duygulara sahiptir. Güzelliğe ve güzel olan şeylere içten ilgi duyması, icad ettiği şeylerde daima en üstününü ve en mükemmelini bulmaya çalışması, bunların hepsi, ondaki bu duyguların eseridir.

İnsandaki bu duygular ne kadar tabii ise, onun hayatına yön verecek ve en güzel hayatı temin edecek olan İslâm dini de, onun fitratına en uygun dindir. Bu din, insanın makul olan her türlü duygu ve isteklerini yerine getirebilecek, dünyevi güzelliklerden onun azamî derecede istifade edebilmesini sağlayacak yegâne dindir. İslâm dininin fitrî olması da onun yaratılışına, rûhî ve bedenî özelliklerine uygun olması demek olup, ondaki maddî ve mânevî kabiliyetlerin hiç birisini reddetmez demektir. İnsandaki istidat ve kabiliyetlerin geliştirilmesini ve olgunlaştırılmasını isteyen İslâm dini, bu özelliklerin yerli yerinde kullanılmasını, kötü amaçlarla kullanılmamasını tavsiye eder. İnsanın güzel sanatlara karşı olan ilgisine, İslâm dini helâl ve tatmin edici yolları daima göstermiş, hiç bir zaman bu konularda din engeli olarak onun karşısına çıkmamıştır. İşte, insanın yaratılışı ve onun karakterine uyması bakımından İslâm dini ne kadar fitrî bir özelliğe sahipse, mûsikî de insan için o kadar tabii bir olaydır. Mûsikînin temelini oluşturan ses ve ölçü (usûl), Allah tarafından yaratıl-

miş ve insanın ruhuna yerleştirilmiştir. İnsanın en önemli organı olan kalbinin atışını dahi sanki bir kudûmün kuvvetli (düm) ve hafif (tek) vuruşu gibi tanzim etmiştir. İnsanın yaratılışında ritmik bir özellik vardır. Oadaki bu duygunun yok edilmesi veya tamamen koparılması mümkün değildir. Bundan dolayı mûsikî ile İslâm dini arasında bir münasebetin olması ve birbirine zıt iki unsur olarak değerlendirilmemesi pek tabii bir hadisedir.

Hz. Peygamber zamanında mûsikî nazariyatının ve bestelenmiş şiirlerin bulunmadığı söylenmektedir. Rivâyetlere göre Arap şiiri en erken Hz. Ömer zamanında bestelenmiştir. Bu işin daha sonraları yapıldığı ihtimali de vardır. İlk defa nağme ile okuyanın Ubeydullah b. Ebi Bekre olduğu söylenmektedir<sup>1</sup>.

### B. Mûsikînin İslâm Dinindeki Yeri

İslâm dininde mûsikî konusunun naslar (âyet ve hadisler) açısından muhaddisler, müfessirler, fakihler ve diğer alimlerin değerlendirmeleri yönünden ele alınması mümkündür. Biz teferuatına dalmadan öncelikle bu konunun ana kaynaklardaki durumuna geçecek olursak, meseleyi daha kısa ve öz olarak anlama imkânına kavuşmuş olacağız.

İslâmın ana kaynaklarından birisi olan Kur'ân-ı Kerim âyetlerini ele alacak olursak, mûsikînin lehinde veya aleyhinde olan bir hüküm bulamaz mümkün değildir. Kur'ân âyetlerinden mûsikînin bir sanat olarak veya genel olarak haram olduğuna dair bir hüküm çıkarmamız mümkün değildir. Helâl oluşuna dair açıkca bir âyet de olmamakla birlikte, bunun da hakkında hüküm verilmemiş olan bir çok nimetler gibi mübah olduğu hususundaki görüşler daha fazladır. Şu var ki helâl olduğu apaçık olan bazı hususların dahi kötü amaçla ve maksadının dışında kullanıldığı zaman haram olacağı açıktır. Eğer kötüye kullanılma ihtimali olan bir takım şeylerin normal şartlarda da haram olacağı kanaatine gidecek olursak, o zaman Allah'ın kullarına bahşettiği bir çok nimeti kısıtlama ve inkâr yoluna gitmiş oluruz ki, bu konuda nefsimizden de öteye geçerek, başkalarını bundan mahrum etmek hakkımız değildir.

Kur'an'da özellikle çirkin ses kötülenmiş ve "Yürüyüşünde mütevâzi ol, sesini alçalt, çünkü seslerin en çirkin, elbetteki eşeklerin sesidir."<sup>2</sup> buyurulmuştur. Bu konu, mûsikînin mübah olduğunu kabul edenler ve haram olduğunu söyleyenler arasında tartışılmış, her iki taraf da fikirlerinin doğruluğunu isbat etmek için bir takım âyetleri delil olarak göstermiştir. Ancak, yukarıda belirttiğimiz gibi bu âyetlerden kesin olarak mûsikînin helâl veya haram oluşuna dair bir hüküm çıkarmak mümkün değildir.

1. Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed Muhammed b. Mukarrem İbn Manzûr; *Lisânu'l-Arab*, Beyrut M. 1968/H.1388, c. XV, s. 136.
2. el-Lukmân sûresi, 31/19.

Mûsikînin lehinde ve aleyhinde görüş ileri sürenler, hadislerden de deliller ileri sürmüşlerdir. Ancak mûsikînin mübah olduğuna delil olarak gösterilen hadisler daha net, rivâyet bakımından daha sağlam, İslâm'ın genel prensiplerine ve dünya görüşüne daha uygun görülmektedir.

Mûsikînin haram olduğuna delil olarak gösterilen hadislerin bir çoğu mevzu, bir kısmı râvînin kendi mütâlaası ve bir kısmı da o hadisin vürûduna sebep olan olayın tam anlaşılmadan mûsikî aleyhine delil olarak kullanıldığını göstermektedir. Konu ile ilgili olarak ileri sürülen âyetleri ve kaynak olarak gösterilen hadisleri ileride tek tek ele alacağız.

Şu halde, İslâm'ın bir dünya görüşü olduğunu, onun insana maddi ve mânevî yönden bakışını göz önünde bulundurursak, insanın fitratı icabı ilgi duyduğu mûsikî alanında bu yüce dinde bir çözüm bulamaması mümkün değildir.

Günümüzde en çok tartışılan aktüel konulardan birisi de mûsikî konusudur. Mahalli ve uzak mesafeli radyo ve televizyon yayımlarının süratle çoğalması, özellikle islâmî prensiplere ve millî örf ve âdetlere bağlı yayımcılığın gündemde tutulması, mûsikî konusu üzerinde her zamankinden daha fazla durulmasını gerektirmiştir. Bazı müslümanlar her türlü mûsikîye karşı olup, mûsikîye sırt çevirirken, bazıları da bir takım hususlara riayetle mûsikî dinlemede bir sakınca görmediklerini söylemekte ve bir çok meşru nimetler gibi mûsikîyi de mübah kabul etmektedirler. Bir diğer grup da bu ikisi arasında, bu konuda nasıl davranacağını bilmeyip, toplum içindeyken başkaları tarafından ayıplanmamak için mûsikîye karşıymış gibi görünmekte, evinde radyo ve televizyonlarıyla başbaşa kalınca -bazı âlimlerin mûsikî konusundaki yasaklayıcı açıklamalarını tatmin edici bulmayarak- haram helâl konusunda vicdanına danışarak, şarkı ve türküleri dinlemektedir. Bunlardan her birisi de İslâmî kaidelere uyduğunu söylemekte ve hepsi de Hz. Peygamberin sünnetine tabi olduğunu iddia etmektedir. Aynı Kitaba ve Sünnete inanan müslümanların, tatbikatta birbirine zıt olan bu davranışlarının sebeplerini bir kaç maddede toplamak mümkündür:

1. Mûsikînin mübâh olduğunu gösteren hadislerin iyi anlaşılması, mûsikîye karşı olanlar tarafından bu hadislerle değişik anlamlar verilmesi.

2. Mûsikî konusunda, Hz. Peygamberin uygulamasından çok sahabe sözü ve ichtihadına (mevkûf hadis'e) dayanılması.

3. Mûsikînin cinsi, okuyanın durumu, meclisin hali, sözlerin (güfte-nin) niteliği, icra yeri ve zamanı gibi hususlarda müslümanların farklı görüşlere sahip olmaları.



4. Bazı tarikat öncülerinin mûsikîye ilgi duymaları ve mûsamaha etmeleri hatta teşvik etmelerine rağmen, diğerlerinin, bunun aksine mûsikînin her çeşidini yasaklama yolunu tercih etmesi.

5. Mûsikînin kötüye kullanılmaya müsait bir konu olması sebebiyle, halkın bunu kötüye kullanması ihtimalini göz önünde bulunduran bazı fakihlerin, mûsikî sanatını en adi meslekler içinde zikretmeleri, bu sanatta uğraşanları fâsık olarak nitelendirip, şahadetlerini reddetmeleri, salt yasakçılık anlayışıyla mûsikî konusunu "Kitâbu'l-Lehviyyât" bablarında zikretmeleridir. Böylece, ihtimal dahilinde olan bir takım endişelerin halka yansımaya sebep olunmuş, meselelerin inceliği ve sebepleri açıklanmamıştır. Dolayısıyla, bu konu hakkında liyakatsiz kişilerin verdikleri bilgiler, toplum içinde değişik anlayışlara sebep olmuştur. İslâmî sahada söz sahibi kişilerin bu konuda çözüm araması yerine, perhizkâr bir yol takip etmeleri en kolay yol olarak görülmüştür. Böylece müslümanlar arasında, mûsikî konusunda değişik uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Mûsikî konusunda İslâm âlimleri arasında ihtilâf, mûsikînin varlığında değil, mûsikînin türündedir. Kâtip Çelebi "Mizânu'l-Hakk fî İhtiyâri'l-Ehakk" adlı eserinde mûsikî konusunda açıklamalar yaptıktan sonra "Herkesin yöneldiği bir kiblesi vardır..."<sup>3</sup> âyetini zikrettikten sonra "Akı olan bu soydan eski bir kavmanın yatışıp biteceği umudunda olup ahmaklık etmez vesselâm."<sup>4</sup> deyip bahsi bitirir. Eğer ilim adamları meselelere çözüm arayışı içinde olmaz, seyirci kalacak olurlarsa bu türden çekişmelerin bitmeyeceği muhakkaktır. Bu bakımdan mûsikî konusunda bazı açıklamalar yapmada faydalar mülâhaza etmekteyiz.

Öncelikle, mûsikîyi Allah'ın diğer nimetleri gibi insanlığa sunulmuş bir nimet olarak kabul etmek, onu yararlı işlerde kullanmak, kesin olmayan bilgilerden yola çıkarak hayatın dışına atmaktan daha anlamlıdır. İnsan, yaratılışı gereği daima fitratına uygun olana yönelir. Allah Teâlâ insan fitratının gerektirdiği her konuda, en uygun olanını getirmiş ve kullarına kolaylıklar sağlamıştır. Emir ve yasaklarında kullarının fitratını en iyi bilen rabbimiz, fitratımıza ters düşen hiç bir şeyle bizleri sorumlu tutmamıştır. Ses ve nağmeler de Allah'ın kullarına verdiği nimetlerdendir. Beşikteki bebekten, meralarda yayılan hayvanlardan, gökte uçan kuşlara varıncaya kadar her canlıya tesir eden mûsikî, bir tedâvi aracı olarak kullanılmasından, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesine kadar, insan hayatında çok önemli bir mevkiye sahiptir. Böyle bir kıymeti hâiz olan mûsikîyi hafife almak, onu önemsememek, insanları bundan uzaklaştırmaya çalışmak, hele hele bu değerli sanatı düşmanlarımızın eline terketmek çok tehlikeli ve yanlıştır. Hakkında kesin hüküm bulunmayan eşyada

3. el-Bakara sûresi: 2/148.

4. *Mizânu'l-Hakk fî İhtiyâri'l-Ehakk*; Haz. Orhan Şaik Gökyay, MEB, İstanbul 1972, Tegannî konusu, s.21.

aslanan ibâhedir. Eşyanın hükmü, kullanılış amacına göre değiştiğinden, mûsikîyi de, sesin ve birbirinden güzel nağmelerin yaratıcısı adına kullanmak çok daha anlamlı ve doğru bir davranış olur.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)'den günümüze gelinceye kadar mûsikî konusunda çok şeyler söylenmiştir. Bunlara bakarak, bugün mûsikî hakkında bir kanaate ulaşmamız çok zordur. Çünkü nasların dışında bir çok kişisel kanaatler, idareci ve hâkimlerin baskısı altında görev yapan âlimlerin zorunlu olarak verdikleri fetvalar kaynaklara yansımıştır. Dinin bir çok ana ve tâli konularda olduğu gibi mûsikî konusunda da ana kaynakların yani âyet ve hadislerin ele alınması gerekmektedir. Çünkü dindarlıkta kimse Allah Resûlünün önüne geçemez, kimse de Allah'a dinini öğretemez.

Kaynaklarda geçtiği üzere, Hz. Peygamber zamanında onun ibadetini azımsayan veya onun ibadeti karşısında kendi ibadetini az bulup ümitsizliğe düşen kişiler olmuştur. Aşağıdaki hadis buna bir misal teşkil etmektedir.

Enes b. Mâlik (R.A.)'den rivâyet edilmiştir ki şöyle diyor: Bir gün üç kişi Hz. Peygamberin hanımlarının bulunduğu eve geldi ve Nebi (S.A.V.)'in ibadetinden sordular. Kendilerine bu konuda gereken bilgi verince, onlar, bunu azımsar gibi oldular ve Peygamber (S.A.V.) nerede, biz neredeyiz. Halbuki geçmiş ve gelecek bütün günahları affedilmiş dediler. Bunun üzerine onlardan birisi: "Ben geceleri uyumayıp hep namaz kılarak ömrümü geçireceğim" dedi. Diğeri de: "Ben daima oruç tutup hiç orucumu bozmayacağım" dedi. Diğeri de: "Ben de kadınlardan uzak durup ömrün boyunca evlenmeyeceğim" dedi. Resûlullah geldi ve onlara: "Şöyle şöyle diyenler siz misiniz? Allah'a yemin ederim ki, sizin Allah'tan en çok korkanız ve sakınmanız benim. Fakat ben oruç tutarım ve iftar ederim, namaz kılarım ve uyurum, kadınlarla da evlenirim. (İşte bu benim sünnetimdir). Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir" buyurdu<sup>5</sup>.

Esed oğullarından bir topluluk, bir kıtlık senesinde Medine'ye gelecek iman ettiklerini söylemişler ve Hz. Peygamber'e "Sana yüklerimiz ve ailelerimizle geldik. Seninle falan kabile gibi savaşmadık" demişler, sadaka istemişlerdi. Hucurât sûresi 14. âyeti onların bu durumunu tahlil ederek, onların kalpten tasdik etmediklerini, sadece dilden teslimiyetlerini belirttiklerini ifade etmektedir. İman ettiklerini başa kakarak bildiren ve şeriatın kendi isteklerine göre hükmetmesini isteyen bu topluluk hakkında "De ki: siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olan-

5. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahihu Buhârî*, Nikâh: 67, bâb:1, c.VI, s.116 (8 cüz), İstanbul 1979.

ları da bilir, yerde olanları da. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”<sup>6</sup> buyurulmuştur. İslâm tarihinde, savaşlardaki ganimetlerin taksimi konusunda bazı müslümanların Hz. Peygamber’den âdil davranmasını istemeleri, taksimat konusunda kendilerine göre yorum yapmaları gibi bazı hadiseler gösteriyor ki, asrı-ı saadette olduğu gibi bugün de bazı kişiler Allah ve Resûlünün önüne geçerek -dindar olma hevesiyle- kişisel düşüncelerini İslâm’ın prensipleriymiş gibi ortaya koymakta ve müslümanları hiç bir tutarlılığı olmayan bu hükümlere itaat ettirmeye çalışmaktadır. Bana veya sana göre haram olmaz, bir şey ancak Allah ve Resûlünün emri ve yasağı olduğu için helâl veya haram olur.

İslâm âlimleri mûsikî konusunda, lehinde ve aleyhinde Kur’ân-ı Kerîm’de açıkca bir hüküm bulunmadığı hususunda ittifak etmektedirler. Ancak İbn Mes’ud ve Mücâhid (R.A.) gibi bazı âlimler, âyetler içerisinde geçen bazı kelimelerden murad şudur diyerek, bunları mûsikî aleyhinde kaynak olarak göstermeye çalışmışlardır ki, bu âyetlerin nüzûl sebepleri araştırıldığında mûsikî ile hiç bir alakası olmadığı açıkca görülmektedir.

İslâm araştırmalarında bir konunun hükmü araştırılırken önce o konu ile ilgili âyetler varsa bunlar tesbit edilir. Eğer konu ile ilgili âyet yoksa, o zaman Peygamberimizin hadisleri araştırılır. Bulunan hadislerin kaynakları tesbit edilir. Râvîlerin durumu araştırılır, sağlamlık ve güvenilirlik konusunda incelemeye tabi tutulur. İslâmın genel prensiplerine ve Peygamberimiz’in tebliğ ettiği dinin temel esaslarıyla bağdaşıp bağdaşmadığı araştırılır. Eğer hadislerde de bir şey bulunamazsa o zaman sahabenin uygulamasına bakılır. Çünkü Peygamberimize en yakın nesil onlardır. Bir konuda Hz. Peygamberin davranışı ve tutumu nasıl ise biz onu uygulamak zorundayız.

“Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.”<sup>7</sup> âyeti bunun en açık delilidir. Bu âyet-i kerîmeye göre Resûlullah, hislerine mağlup olan insanları memnun etmek ve onlara pratik değerlerden mahrum bir takım nazari kaideler öğretmekle görevli olmayıp, onun hedefinin, insanlığa amelî kaideler öğretmek ve bu kaideleri kendi yaşayışlarıyla izah ve tarif etmek olduğu anlaşılmaktadır<sup>8</sup>. Buna göre Hz. Peygamberin uygulaması bir çok sağlam rivâyetle bize ulaşmış ise, başka birisinin uygulamasını örnek alamayız veya bu konuda her hangi bir sahabenin ichtihadına göre davranamayız. Bu, sahabeye saygısızlık olarak değerlendirilemez. Bilâkis Resûlullah’a ve onun sahabesine saygı böyle olur.

6. el-Hucurât sûresi: 49/16.

7. el-Ahzâb sûresi: 33/21.

8. Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî, Haz. Heyet, TDV Yayınları, No: 86, Ahzâb sûresi, Ayet 21’in açıklamasına bkz.

Hadis kaynaklarında mûsikînin lehinde ve aleyhindeki hadisler yaklaşık olarak 50 civarındadır. Bu hadisler içerisinde mûsikînin aleyhinde rivâyet edilenlerin bir çoğu mevzu, maktu' veya sahabe kavli türünden olup, isnadda Peygamberimiz'e ulaşmamaktadır. Mûsikînin lehinde olan hadislerin hemen hemen hepsi kütüb-i sitte veya tis'a'da (sağlam 6 veya 9 hadis kaynağında) zikredilmektedir. Ancak, bunlar arasında da mevzû olanlar vardır. Biz, araştırmalarımızda mûsikînin lehinde ve aleyhinde olan her iki tarafın kaynak olarak ileri sürdükleri hadisleri biraraya getirmeye çalıştık ve onları sağlamlık bakımından mevcut kaynak eserlere göre araştırdık. Mûsikî konusunda başka bir şahsın fikrine ve görüşüne bağlanmadan direk Peygamberimiz (S.A.V.)'in bu konudaki uygulamalarını ortaya koymayı istedik. Mûsikî konusunun ancak böyle anlaşılabilceği kanaatine vardık.

Mûsikîyi haram kıldığı iddia edilen âyetler:

Lokman: 6-16,

Necm: 59-61,

En'am: 35,

İsrâ: 64,

Kasas: 35,

Furkan: 72,

Şuara: 224 âyetleridir.

Bu âyetler Mekke'de nâzil olmuştur. Amelî ahkâmın teşrî edilmediği bir devir olan Mekke'de nazil olan bu sûre ve âyetlerin mûsikîyi haram kıldığını iddia etmek isabetli bir karar olarak görülmemektedir. İçki içmenin haram, zekât ve orucun henüz farz kılınmadığı bir zamanda mûsikîyi -velevki imâ yoluyla olsun- yasaklayan veya kötöleyen bir nassın bulunması mâkul değildir. Şayet Mekke'de mûsikîyi haram kılan bir âyet inmiş olsa dahi, Medine dönemindeki tatbikat bunun aksini gösterdiği için, bu âyetlerin hükmünün, Peygamberimizin fiili ve kavli (sözü) ile kalkmış (mensûh) olması gerekir.

Şimdi mûsikî konusunda delil olarak ileri sürülen âyetlerin bir kısmını nakledeyim.

#### **A. Aleyhte Olanların Kur'an'dan Delilleri**

*"İnsanlardan öylesi vardır ki, her hangi bir ilmî delile dayanmadan Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için boş lâfi satın alır. İşte onlara rüsvay edici bir azap vardır"*<sup>9</sup>

9. el-Lukman sûresi: 31/6.

Bu âyette geçen “boş lâfa müşteri çıkan adam” sözünden maksat Nadr b. Hâris'tir ki, Acemlerin masal kitaplarını satın alıp getirir, Mekke'lilere: “Muhammed size Âd ve Semûd hikâyelerini anlatıyor, ben de Acem ve Rum masallarını (yahut, Rüstem, İsfendiyâr, Kisrâ masallarını) söyleyeceğim diyerek onları okur, bu sûretle müşrikleri eğlendirir, Kur'ân dinlemekten oyalardı<sup>10</sup>.

İbn Mesud bu âyetteki “Lehve'l-Hadîs” sözünü “ğînâ” yani mûsikî olarak tefsir etmiş ve mûsikîye karşı olanlar da bu âyeti kendilerine kaynak edinmişlerdir<sup>11</sup>. Bu âyetin mûsikî aleyhinde delil olarak ileri sürülmesi sadece kişisel görüş ve yorumdan başka bir şey değildir. Çünkü, ne lâfız, ne anlam ve ne de nüzûl sebebi bakımından bu âyetin mûsikîyle hiç bir alâkası yoktur.

Ankaravî bu âyeti, mûsikî aleyhinde delil olarak gösterenlere cevap olarak: “Boş sözü dinle değiştirerek satın almak ve onunla Allah'ın yolundan saptırmak amacı varsa, hiç tartışmasız bu haramdır. Fakat her ğînâ dinden bedel değildir ki onu Allah'ın yolundan saptırmak için satın almış olsun” dedikten sonra, insanları saptırmak amacıyla Kur'ân okumak bile haram olur diyerek, cemaate imamlık yapan bir münâfiğin devamlı Abese sûresini okuduğunu, bundan amacının da o sûrede Hz. Resûl'e itâb (azarlama) olduğu için, onu mü'minler nazarında küçük düşürmek olduğunu ve bunu duyan Hz. Ömer (R.A.)'in bu münâfiğin katline kastedtiğini söyleyerek cevaplandırmıştır<sup>12</sup>.

“Bu söze mi taaccüb ediyorsunuz da ağlamıyorsunuz? Siz cidden çok dik başlı (sâmid) sınız”<sup>13</sup>.

Bu âyette geçen “sâmidûn” kelimesi ile muğannîlerin (şarkı söyleyenlerin) kastedildiği ileri sürülmüştür. İkrime İbn Abbas'tan naklen bu kelimenin ğînâ (mûsikî) mânasına geldiğini bildirmiştir. Sâmid muğannî demektir. İkrime'den nakledildiğine göre müşrikler Kur'ân'ı işittikleri zaman tegannî yaparlardı, bu âyet işte bu gibiler hakkında nâzil olmuştur<sup>14</sup>. Bu âyette de direkt olarak kötülünen mûsikî sanatı değil, müşriklerin Kur'ân'ı dinlememek için bunu araç olarak kullanmalarındır.

10. Hasan Basri Çantay bu bilgileri Beydavî, Celâleyn ve Medârik tefsirlerinden nakletmiştir. Bkz. *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, İstanbul 1972, c.II, s.728.

11. İsmail b. Ahmed er-Rusûhî el-Ankaravî; *Hüccetu's-Semâ'*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa K.255/2, yk.21/b. Müellif ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Bayram Akdoğan; *İsmal-i Ankaravî'nin Hüccetu's-Semâ' Adlı Eserine Göre Mûsikî Anlayışı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1991.

12. Ankaravî, a.g.e., aynı yer.

13. Necm sûresi: 52/59-60-61.

14. Süleyman Uludağ; *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, 2. Baskı, Bursa 1992, s. 47.

### B. Lehinde Olanların Kur'an'dan Delilleri

"De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde mü'minlerindir. İşte bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz"<sup>15</sup>. Âyette geçen "ziynet"ten maksat pamuk, keten gibi nebattan; ipek, yün gibi hayvandan; zırh ve saire gibi madenlerden meydana gelen süsler demektir<sup>16</sup>.

Âyetin ifade ettiği anlama göre açıkca mûsikî veya ğinâ'dan bahsetmemektedir. Ancak, yorumunda adı geçen ve insanların süs olarak kullandıkları bir takım nimetler gibi, mûsikîyi de böyle bir süs olarak kabul edenler olmuştur.

Mûsikînin mübâhlığını savunanların delil olarak ileri sürdükleri diğer bir âyet de şudur:

"İman edip iyi işler yapanlara gelince, onlar, cennette nimetlere ve sevince mazhar olacaklardır"<sup>17</sup>.

Bazı müfessirler bu âyetteki "yuhberûn" kelimesini "el-hibratu = güzel nağme, hoş ses" olarak tefsir etmişlerdir. Yani cennet ehli, cennette semâ' edeceklerdir (mûsikî dinleyeceklerdir) demektir<sup>18</sup>. Görülüyor ki, bu âyette de direkt olarak mûsikî veya ğinâdan bahsedilmemekte, sadece, cennette nağme dinlemeye ait bir yorum getirilmektedir.

"Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun. O, yaratmada dilediği artırmayı yapar. Şüphesiz Allah, her şeye gücü yetendir"<sup>19</sup>.

Âyette geçen "mâ yeşâ" kelimesini müfessirler "güzel yüz, güzel ses, güzel şiir, güzel yazı, melîh göz, keskin zekâ, yüksek akıl, şecâat ve saire olarak tefsir etmişlerdir"<sup>20</sup>. Görülüyor ki, bu âyette de mûsikî ile ilgili net bir açıklama yoktur.

15. el-A'râf sûresi: 7/32.

16. Çantay, a.g.e., c.I, s.219.

17. er-Rûm sûresi: 30/15.

18. Câdullah Mahmud b. Ömer ez-Zemahşeri; *el-Keşşâf an Hakâik-i Gavâmizi't-Tenzîl ve Uyûnu'l-Ekâvili fî Vücûhi't-Tenzîl*, Beyrut, Tarihsiz, c. III, s. 471. Muhammed b. Muhammed el-Amâdî; *İrşâdu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâyê'l-Kur'âni'l-Kerîm (Tefsîr-u Ebi's-Suûd)*, Kahire, Tarihsiz, c. VII, s. 770.

19. el-Fâtır sûresi: 35/1.

20. Çantay, a.g.e., c. II, s. 770.

*"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herşey O'nu tesbîh eder. O'nu övgü ile tesbîh etmeyen hiç bir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O hâlimdir, bağışlayıcıdır"*<sup>21</sup>.

Ankaravî'ye göre, bu âyette geçen "şey" kelimesine def, düdükler, ney, davul, nakkâre ve bunlar gibi müzik âletleri dahildir. Her şey Allah'ı zikrettiğine göre, müzik âletleri de bu şey'e dahil olur ve bunların hepsi Allah'ı şanına lâyük olduğu şekilde takdîs ve tesbîh ederler<sup>22</sup>.

*"Allah sizi yeminlerinizdeki lağv'dan dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kasıtlı yaptığınız yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutar. Allah çok bağışlayıcıdır, halîmdir (kullarının günahı sebebiyle rızıklarını da kesici değildir)"*<sup>23</sup>.

Bu âyet-i kerîmeye göre Allah Teâla, alışkanlık sebebiyle bir insanın boş yere yemin ederek şöyle böyle yapacağım deyip yapmaması durumunda insanı sorumlu tutmuyor. Çünkü bunda bir kasıt yoktur. Aslında bu konunun mûsikî ile alâkası da yoktur. Fakat bazı âlimler bu âyeti yorumlamışlardır.

Ankaravî, bu âyetle ilgili yorumunda: "Bîhude yere Allah'ın ismini bir şey üzerine zikredip hiç bir faydası olmadığı halde o işi yapmasa bile Allah bundan dolayı hesap sormuyor da, şiir okumak, raks ve semâ' etmek sebebiyle neden insanı muâheze etsin ki"<sup>24</sup> demektedir.

Mûsikî konusunda lehte ve âleyhte delil olarak ileri sürülen bu âyetler hakkındaki bu açıklamalardan sonra kısaca özetlemek gerekirse, başlangıçta da belirtildiği üzere, Kur'ân-ı Kerîm'de mûsikî veya ğinâ ile doğrudan ilgili bir âyet görülmemektedir. Böyle olunca, bu konudaki bütün açıklamalar hadislerin anlaşılmasına bağlıdır.

Mûsikî konusunda delil olarak ileri sürülen hadislere gelince:

#### **A. Mûsikînin Aleyhinde Olanların Hadisten Delilleri**

*"Ebu Amr el-Eş'ari (R.A.), Nebi (S.A.V.)'in şöyle dediğini işittim demiştir: "Ümmetimin içinde zina yapmayı ipekli giymeyi, içki içmeyi ve mûsikî dinlemeyi helâl sayan kimseler türeyecektir. Bunlardan bazıları dağların kenarlarına mesirelik yerlere (iys-u nûş etmek için) çekileceklerdir. Çobanları sahip oldukları sürüleri (mezelik yapmak için) akşam yanlarına getirecek, sabah tekrar gütmeye götürecek. İhtiyaç içinde bulunan*

21. el-İsrâ sûresi: 17/44.

22. Ankaravî, a.g.e, 27/a.

23. el-Bakara sûresi: 2/225.

24. Ankaravî, a.g.e, yk. 6/b.

bir kimse (yardım istemek için) yanlarına gelecek (zinâ, içki ve mûsikî ile sermest olan bu sefih ve hissiz insanlar ona bugün git, yarın gelersin diyeceklerdir. Şüphesiz ki, işte bundan dolayı Allah Teâla onların başına daha sabah olamadan bir belâ verecek ve (eteklerinde eğlendikleri) dağı başlarına yıkacaktır. Bu musîbetten artta kalanlar ise tâ kıyâmet gününe kadar maymun ve domuz suretinde oldukları halde kalacaklardır"<sup>25</sup>. Bu konuda rivâyet edilen hadislerin en sağlam ve en kuvvetlisi Buhârî'nin bu hadisidir. Bu meâlde daha bir çok hadis varsa da bunlar garib, münker ve mevzû hadisler olarak bilinmektedir. Böyle hadislere dayanarak birisine bidatçı dalâletçi veya kâfir demek mümkün değildir. Ayrıca Buhârî'nin bu hadisinin senedi de tenkid edilmiştir. Senedde ismi geçen Ebû Amr isimli râvînin kim olduğu bilinmemektedir. Buhârî bu hadisi senedli olarak rivâyet etmemiştir. Buhârî'nin bu hadisine itiraz edenlerin başında, Endülüs'ün tanınmış âlimlerinden İbn Hazm gelmektedir. Buhârî tarafından rivâyet edilen bu hadisin, Emevîlerle Abbasîler zamanında yaygın olarak bir işret nevini tasvir ettiği ileri sürülmektedir. İbn Hazm, mûsikiyi yasaklayan hadislerin hepsi çürüktür, bu hususta sahih olan hiç bir şey yoktur demektedir<sup>26</sup>. Bu konuda rivâyet edilen hadislerin hepsinin zayıf olduğu hususunda İbnu'l-Arabî, *el-İhkâm*'da, İbnu'n-Nahvî, *el-Uma*'da, Gazzâlî ve İbn Tâhir İbn Hazm'a muvafakat etmişlerdir<sup>27</sup>.

Nâfi'den rivâyet edilen bir haberde o şöyle diyor: *İbn Ömer'le bir yolda gidiyorduk, bir çobanın kavalını işitince, parmaklarını kulağına tıkadı sonra yolundan döndü, durmadan bana, ey Nâfi, kavalı işitiyormusun diyordu, ben artık işitmiyorum deyince, parmaklarını kulağından çıkardı ve ben Resûlullah (S.A.V.)'in böyle yaparak men ettiğini gördüm dedi.*

Ebû Dâvud bu hadisin münker olduğunu söylemektedir. Bkz. es-Sünen, el-Edeb: 52, Hadis: 4924, c. IV, s. 281-282.

Ankaravî'ye göre bu hadis, semâ'nın haramlığına delâlet etmez. Çünkü İbn Ömer sadece kendisi parmaklarıyla kulaklarını tıkadı, bunu Nâfi'e emretmedi ve onun dinlemesine karşı çıkmadı. Şayet İbn Ömer'e göre haram olsaydı Nâfi'e de kulaklarını böyle kapamasını emrederdi. İbn Ömer'in böyle yapmasının sebebi, içinde bulunduğu zikir ve fikir halini, kavalı dinlemekten daha üstün görmüş ve terkinin evlâ kabul etmiş olabilir ki, bir çok hallerde ve bazı vakitlerde biz de semâ'ı terketmeyi daha iyi görürüz<sup>28</sup> demektedir.

25. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî; *Sahîhu Buhârî*, Kitâbu'l-eşribe fî men yestehillûne'l-Hamre, c. VI, s. 243, İstanbul 1315.

26. Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm; *Risâletun fi'l-Ğinâ'l-Mülhi e Mübâhun huve em Mahzârûn*, Süleymaniye, Şehid Ali Paşa Kütüphanesi, No: 2704, yk. 233/b.

27. Uludağ, a.g.e., 141-142.

28. Ankaravî, a.g.e., yk. 24/a.



İbn Mesud'un kavlinde: “*Suyun baklayı (veya yeşil otu) bitirdiği gibi, ğinâ da nifakı kalpte öylece bitirir.*” denilmiştir.

Ali el-Müttakî el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl, c. XV, s. 218-219-221, Hadis: 40658, 40659, 40670. Nevevî bu hadisin sahih olmadığını söylemektedir<sup>29</sup>.

Bu hadisin senedi sahih değildir. Kaynaklarda bu hadisin Hz. Peygambere ait merfû' bir hadis değil, İbn Mesud'a ait mevkûf bir hadis olduğu bildirilmektedir.

Mûsikinin aleyhinde rivâyet edilen daha bir çok hadis vardır. Ancak, bunlar gerçekten mûsikîyi bir sanat olarak yasaklayan hadisler değildir. Bu hadislerde mûsikînin yasaklanması hep bir arîzî nedenden dolayıdır yahut da hadis sahih değildir. Şimdi de mûsikînin lehinde olan hadislerden bir kaç örnek verelim.

### B. Mûsikînin Lehinde Olanların Hadisten Delilleri

Hiz. Aişe (R.A.)'den şöyle dediği rivâyet ediliyor: “*Nebi (S.A.V.) beni ridâsıyla örtüyor ve ben de mescitte oynayan Habeşlilere bakıyordum. Ta ki usanıncaya kadar onları seyrettim*”<sup>30</sup>.

Bu hadiste Hiz. Aişe'nin “usanıncaya kadar onları seyrettim” sözü, onun uzun müddet Habeşlileri seyrettiğine işarettir. Bir başka rivâyette Hiz. Aişe (R.A.): Resûlullah bana, “arzu edermisin?”, bir rivâyette “Habeşlilerin oyununa bakmayı sever misin?” buyurdu, ben de evet dedim, yanağım onun yanağına değer vaziyette usanıncaya kadar beni durdurdu, sonra “yeter mi” buyurdu. Ben de evet dedim. “O halde artık git” buyurdu<sup>31</sup>. Müslim'in Sahîh'inde Hiz. Aişe (R.A.): “Başımı Resûlullah'ın omuzuna koydum ve ayrılıp gidinceye kadar onların oyunlarına baktım.”<sup>32</sup> demektedir.

Ankaravî bu hadisleri izah ederken: Eğer raks, eğlence ve oyun mutlak olarak haram olsaydı, Hiz. Aişe raks eden Habeşlilere bakmazdı<sup>33</sup> demektedir.

29. Bkz. Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdîrahman es-Sahâvî; *el-Makâsîdu'l-Hasene*, Mısır 1956, s. 296.

30. el-Buhârî, a.g.e., Salât: 69, c. I, s. 117; İdeyn: 25, c. II, s. 11; Cihâd: 79, C. III, s. 227; Menâkıb: 15, c. IV, s. 161; Nikâh: 114, c. VI, s. 159. Müslim Ebu'l-Hüseyn b. el-Haccâc; *Sahîh-i Müslim*, Beyrut, Tarihsiz, İdeyn: 17, 21, 22, c. II, s. 608, 610.

31. el-Buhârî, a.g.e., İdeyn: 13, bâb: 2, c. II, s. 3.

32. el-Müslim, a.g.e., İdeyn, bâb: 4, Hadis: 20, c. II, s. 610.

33. Ankaravî, a.g.e., yk. 5/b.

Buhârî ve Müslim'in Hz. Aişe (R.A.)'den ittifakla rivâyet ettikleri bir hadis-i şerifte Hz. Aişe şöyle anlatıyor: (Babam) Hz. Ebû Bekr bize geldi, benim yanımda, Ensar'ın Büas harbinde karşılıklı atışmaların sözleriyle terennüm eden iki câriye vardı. Resûlullah (S.A.V.) de kaftanına bürümüş yatıyordu. Ebû Bekr: "Resûlullah'ın evinde şeytanın mizmarı ne gezer" diye beni azarladı. Bu olay bayram gününde cereyan etmişti. Peygamberimiz (S.A.V.) yüzünü açtı ve: "*Ey Ebû Bekr, her milletin bir bayramı var, bugün de bizim bayramımızdır.*"<sup>34</sup> buyurdu.

Semâ'nın câiz olduğunu söyleyenler bu hadisi kaynak olarak gösterdiler. Cevâzını kabul etmeyenler de: Bunda tartışma yoktur, çünkü bu mûsikî, savaşta cesaret ve maharet gösterme ve bunun gibi şeyler hakkındadır ki bunda itiraz yok, bu câizdir. Zira bunda fesâd yoktur<sup>35</sup> demektirler.

Hadisler içerisinde özellikle Kur'an-ı Kerim'in güzel sesle okunması hususunda Peygamberimiz (S.A.V.) in emir ve tavsiyeleri vardır.

"*Kur'an-ı seslerinizle süsleyiniz. Çünkü güzel ses, Kur'an'ın güzelliğini artırır*"<sup>36</sup>.

"*Her şeyin bir süsü vardır. Kur'an'ın süsü de güzel sestir*"<sup>37</sup>.

"*Kur'an'ı Arapların mağmeleri ile okuyunuz*"<sup>38</sup>.

"*Kur'an'ı nağme ile okumayan bizden değildir*"<sup>39</sup>.

Hz. Aişe'den rivâyet edilmiştir: Hz. Aişe bir defa (yanında büyüttüğü akraba) bir kadını Ensar'dan bir adamla evlendirmişti. (Düğünden dönen Hz. Aişe'ye) Nebi (S.A.V.) sordu: "*Ya Aişe! Şüphesiz ki Ensar (kadınları mûsikî ve) eğlenceyi severler*"<sup>40</sup>.

Bu duruma göre hadisin anlamı, "*kadınları eğlendirecek bir müğaniye yok mu idi, bir müğanniye'nin türkü veya şarkı söylemesi Ensar'ın çok hoşuna gider*" demektir. İmam Ahmed bu hadisi şöyle rivâyet etmektedir: "Hz. Aişe Ensar'dan akrabası olan bir genç kızı (câriye) evlendirmişti. Resûlullah ona sordu: Kızı kocasına götürdünüz mü? Kızı kocasına

34. el-Buhârî, a.g.e, İdeyn: 3, c. II, s. 3; İbn Mâce (Ebû Abdillâh) Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünen-i İbn Mâce*, M.F.A. Bâki Neşri, Beyrut, Tarihsiz, Nikâh: 21, Hadis: 1898, c. I, s. 612.

35. Ankaravî, a.g.e, yk. 25/b.

36. el-Buhârî, a.g.e, Kitâbu't-Tevhîd, bâb: 52; Ebû Dâvud, Vitir: 20'de rivâyet etmiştir.

37. es-Suyûtî; el-Câmiu's-Sağîr, II/125.

38. es-Suyûtî, a.g.e, II/52.

39. Bu hadis, Sa'd İbn Ebî Vakkas'tan (*Kitâbu't-Tabakâti'l-Kübrâ*, III/137) ve Ebû Dâvud, İbn Mâce Sünenlerinde rivâyet edilmektedir.

40. el-Buhârî, a.g.e, Kitâbu'n-Nikâh, Bâbu'n-Nisveti'l-lâti yuhdîne'l-Mer'ete ilâ Zevcîhâ, c. IV, s. 140.

teslim edecek ve zifafa atacak kadınlar gönderdiniz mi? Hz. Aişe, evet diye cevap verdi. Resûlullah: Keşke bir de muğanniye gönderseydiniz de: "Eteynâküm, eteynâküm, fe-hayyünâ nühayyiküm". "Size geldik, size geldik. Bizi selâmlayınız, sizi selâmlayalım" türküsünü söyleseydi. Çünkü Ensar gazel (kadın tasvir eden şiirlerin nağme ile okunmasını) sever buyurdu<sup>41</sup>. Bu ve bunun gibi daha nice hadisler, Peygamberimizin düğünlerde eğlence ve mûsikî karşısında aldığı tavrı ortaya koyduğu halde, mûsikîye karşı olanlar bunların hepsine zoraki bir itiraz noktası bulmaya çalışmışlardır. Peygamberimizin özellikle düğünlerde eğlenme, şen şakrak olma, sevinme, oynama ve gülme gibi konularda hususi bir ilgi gösterdiği halde, onun bu tutumunun sonradan, dindarlık hevesiyle bazıları tarafından ne hale getirildiği meydandadır. Bayramlarda, düğünlerde, neşeli günlerde ve eğlencelerde, insan olması hasebiyle içinde bulunduğu toplumun fitratına ters düşmeyen tavırlarıyla, insanlar için gerçekten eşsiz bir örnek olan yüce Peygamberimiz, tebliğ ettiği dinin prensiplerine aykırı olan davranışları da anında düzeltmesini bilen bir sorumluluk anlayışıyla hareket etmiştir. Gerek insânî ve gerek dînî hareket ve tavırlarımızda nasıl olmamız gerektiği konusunda bizlere en güzel örnek olmuştur.

### KAYNAKLAR

- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mukarrem; *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Beyrut, M.1968/H.1388.
- Kâtîp Çelebi; *Mizânu'l-Hakk fi İhtiyârî'l-Ehakk*, Hazırlayan: Orhan Şaik Gökyay, MEB, İstanbul 1972.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh b. İsmail; *Sahihu Buhârî*, I-VIII, İstanbul 1315.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Hazırlayan: Heyet, TDV Yayınları, No: 86.
- Hasan Basri Çantay; *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I-III, İstanbul 1972.
- İsmail b. Ahmed er-Rusûhî el-Ankaravî; *Hüccetu's-Semâ*; Süleymaniye Kütüphanesi, Per-tev Paşa K.255/2, yk. 171/b. 197/b.
- Bayram Akdoğan; *İsmail-i Ankaravî'nin Hüccetu's-Semâ' Adlı Eserine Göre Mûsikî Anlayışı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1991.
- Süleyman Uludağ; *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ*, 2. Baskı, Bursa 1992.
- ez-Zemahşerî, Câdullah Mahmud b. Ömer; *el-Keşşâf an Hakâik-i Gavâmizi't-Tenzîl ve Uyûnu'l-Ekâvil-i fi Vücûhi't-Tenzîl*, I-IV, Beyrut, Tarihsiz.
- el-Amâdî, Muhammed b. Muhammed; *İrşadu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâyê'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Tefsîru Ebi's-Suûd), I-IX, Kahire, Tarihsiz.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Saîd; *Risâletun fi'l-Ğinâi'l-Mülhi e Mübhahun huve em Mahzûrun*, Süleymaniye, Şehid Ali Paşa Kütüphanesi, No: 2704, yk. 232/a. 234/b.
- es-Sahâvî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdîrrahman; *el-Makâsîdu'l-Hasene*, Mısır 1956.
- Müslim Ebu'l-Huseyn b. el-Haccâc; *Sahîh-i Müslim*, I-V, Beyrut, Tarihsiz.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî; *Sünen-i İbn Mâce*, I-II, M.F.A. Bâki Neşri, Beyrut, Tarihsiz.
- es-Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman, *el-Câmiu's-Sağîr fi Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, I-II, Mısır 1954.
- Ahmed b. Hanbel; *Müsned*, I-IV, Beyrut, M. 1969/H. 1389.

41. Ahmed b. Hanbel; *Müsned*, Beyrut, 1969, c. I, s. 391; c. 6, s. 360.